

О. І. Ханіна,
к. м. н., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8738-0805>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.10.241

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ВОЛОНТЕРСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

O. Khanina,
PhD in Medical Sciences, Doctoral student of the Department
of Public Administration and Land Management, Classical Private University

EUROPEAN MODELS OF VOLUNTEERING AND FEATURES OF STATE REGULATION OF INTERNATIONAL VOLUNTEERING

Представлено моделі організації волонтерської діяльності в країнах Європи. Визначено їх позитивні та негативні характеристики.

В статті визначено мету та сферу регулювання волонтерської діяльності. Визначено, що деякі закони можуть обмежуватися наданням стимулів особам, які беруть участь у волонтерській діяльності, та з метою сприяння розвитку волонтерства. доцільно вибрати найбільш відповідну модель організації.

Спеціальне регулювання волонтерства не завжди є необхідним, як показує досвід різних європейських країн. Рекомендується усунути правові перешкоди, що заважають участі у волонтерській діяльності.

Проаналізовано процес регулювання волонтерської діяльності. Визначено, що з метою посилення участі волонтерів у житті країни важливо усунути правові перешкоди, що заважають волонтерській діяльності.

Доведено, що волонтерська діяльність не повинна бути надмірно регульованою. При регулюванні волонтерської діяльності завжди важливо враховувати, як конкретні положення будуть застосовуватися на практиці. Рекомендується розробити план впровадження під час розробки законопроекту.

Models of volunteer activity organization in European countries are presented. Their positive and negative characteristics are identified.

It is proven that before adopting a law regulating volunteer activity, it is recommended to define the purpose of the organization, i.e., to establish what exactly is meant by this term. Some laws may be limited to providing incentives to persons participating in volunteer activities and promoting the development of volunteering. Other laws contain a complete set of provisions regulating volunteer activities, the rights of volunteers and the organizations that accept them, etc.

It has been determined that in the process of selecting an appropriate regulatory model, it is recommended to take into account the national context and traditions of volunteering, as well as to consider the existing legal framework. Special regulation of volunteering is not always necessary, as the experience of various European countries shows.

It has been proven that in order to develop a functional regulatory system that meets the needs of volunteering, it is important to involve various stakeholders (civil society organizations, volunteers, experts, etc.) in the regulatory process.

It has been determined that in order to strengthen the participation of volunteers in the life of the country, it is important to remove legal barriers that hinder volunteer activities, such as taxation of expenses, lack of unemployment benefits, etc. It is recommended to adopt a separate legal status for volunteers that would remove such barriers.

It has been determined that volunteer activities should not be overly regulated. If a decision is made to adopt a separate law on volunteer activities, it is recommended not to overly regulate the participation of volunteers. It is also important not to impose excessive requirements on volunteers and the organizations that host them, as this may hinder the development of volunteer relations.

It has been proven that in the process of regulating volunteer activities, it is always important to consider how specific provisions will be applied in practice. It is recommended to develop an implementation plan during the drafting of the bill.

Ключові слова: європейські, моделі. Волонтерство, державне, регулювання, міжнародна, діяльність, характеристики.

Key words: European, models, volunteering, state, regulation, international, activity, characteristics.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нерівномірність розвитку різних регіонів планети та різних секторів світової економіки, а також наявність глобальних ризиків призводять до соціальних диспропорцій. Людська природа та соціальна спрямованість сучасних міжнародних організацій спонукають деякі групи та організації приймати рішення про надання безкоштовної допомоги групам населення, що проживають у різних регіонах світу. Кожен вид глобальних ризиків збільшує ймовірність того, що певні групи населення потребуватимуть благодійної допомоги. Наявність різних ризиків вимагає різних видів допомоги, а отже, і різних видів волонтерської діяльності.

Хоча економічний та соціальний внесок волонтерської діяльності в суспільстві є незаперечним і заслуговує на державну підтримку, не існує єдиного способу забезпечення діяльності організації та захисту прав і обов'язків волонтерів та організацій, в країнах, що їх приймають. Відсутність такого єдиного підходу, такої єдиної організації не обов'язково є проблемою, але повна відсутність правових норм може перешкоджати здійсненню волонтерської діяльності. Проблеми зазвичай виникають через відсутність чіткого правового статусу волонтерів, який би відрізняв їх від працівників, визначав вимоги до їхньої роботи та надавав їм права і пільги. В статті наведено більш глибокий аналіз організаційних та правових перешкод, що виникають через несприятливі правові рамки, визначені в Європі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми державного регулювання волонтерської діяльності не досить активно досліджувалися вітчизняними науковцями. Значною мірою у вітчизняній науці

досліджувалися соціальні, економічні, психологічні, педагогічні підходи до волонтерської діяльності. Серед науковців, що досліджували державне регулювання волонтерської діяльності слід визначити таких як: Баб'як О.В. [4], Горінов П., Драпушко Р. [3], Вівсяник О.М. [4], Сазонець І.Л. [1, 2, 4], Тохтарьова І.М. [5], Фесянов П.О. [4] та ін. В своїх працях науковці визначили соціально-правове значення волонтерської діяльності в Україні, становлення та складові державного регулювання волонтерської діяльності в Україні, принципи волонтерства і його вплив на функціонування держави в умовах воєнного стану, форми медичного волонтерства та напрямки його державного, розвиток медичного волонтерства в умовах воєнного стану та ін.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Не зважаючи на доволі широкий спектр досліджень, окремі питання залишаються недостатньо розкритими. Одне з таких питань — співпраця та координація волонтерської діяльності в умовах її інтернаціоналізації. Тому метою представленої статті є дослідження європейських моделей волонтерства та особливості регулювання міжнародної волонтерської діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Необхідно визначити організаційні та правові перешкоди, що виникають через несприятливі правові рамки, визначені в Європі. До таких перешкод відносять:

1. Відсутність юридичного визначення терміна "волонтер" в кожній країні їх перебування. Така відсутність може призвести до того, що волонтери будуть вважатися працівниками, а отже, до них будуть застосовуватися вимоги трудового законодавства (наприклад, обов'язкове страхування, мінімальна заробітна плата тощо).

Як наслідок, громадські організації, які приймають волонтерів, можуть бути покарані за недотримання цих положень. Наприклад, у Туреччині раніше громадські організації були оштрафовані за наявність незастрахованих працівників, оскільки обов'язкове страхування працівників поширюється на волонтерів без будь-яких винятків. Аналогічна проблема спостерігалася в Албанії, де громадські організації зобов'язані декларувати волонтерів та реєструвати їх у службах зайнятості, а також змушені оплачувати їх страхування під загрозою суворого покарання.

2. Права та пільги. Внаслідок відсутності спеціального юридичного статусу для волонтерів, волонтерська діяльність, що здійснюється поза межами трудового законодавства, може вважатися нелегальною працею. Це може призвести до втрати волонтером певних пільг, таких як соціальне страхування або допомога по безробіттю.

3. Оподаткування відшкодування витрат. Оподаткування відшкодування витрат пов'язаних з волонтерською діяльністю, залишається вагомою складовою несприятливих правових умов волонтерської діяльності на міжнародному рівні. Оскільки відшкодування має покривати лише необхідні витрати волонтера, будь-яка сума, утримана з загальної суми, має значну цінність і є практичною перешкодою для найму волонтерів. Деякі європейські організації (наприклад, Фонд Роберта Шумана в Польщі) визначили оподаткування відшкодування витрат як головну перешкоду для відправлення іноземних волонтерів до Грузії. Тому в Грузії це питання буде розглянуто в Законі про волонтерство, який містить зміни до Податкового кодексу, що запроваджують податкові пільги, пов'язані з волонтерством. В Естонії лише некомерційні асоціації та фонди, що діють в інтересах суспільства, можуть відшкодовувати витрати волонтера без утримання податку на доходи з загальної суми, що підлягає виплаті.

4. Відповідальність волонтерів та збитки, що можуть бути нанесені під час реалізації волонтерських проєктів та загрози для здійснення діяльності волонтерами. Коли правила відповідальності за волонтерську діяльність чітко не визначені, може бути складно визначити, хто несе відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам під час здійснення волонтерської діяльності, а також за шкоду, заподіяну волонтеру. Норми відповідальності зазвичай відрізняються в цивільному та трудовому праві, і якщо не існує спеціального статуту для волонтерів, не зрозуміло, яке законодавство слід застосовувати в описаних ситуаціях. Найкраща практика полягає в регулюванні цього питання в спеціальних нормативних актах про волонтерство з метою захисту як волонтерів, так і третіх осіб. Але зміст таких актів та їх окремі положення значно різняться в різних країнах.

5. Міжнародна волонтерська діяльність заслуговує на особливу увагу з боку законодавців. З метою підтримки співпраці між країнами, законодавство про волонтерство повинно встановлювати чіткі правила щодо процедур отримання віз та забезпечувати захист іноземних волонтерів або громадян, які здійснюють волонтерську діяльність за кордоном. Загальним викликом залишається визначення того, яке законодавство має переважну силу у процесі діяльності міжнародних

волонтерів, тобто, законодавство країни походження чи країни, де здійснюється волонтерська діяльність.

Країни світу повинні продовжити розвиток свого законодавчого поля у сфері волонтерства з метою досягнення певних позитивних цілей, таких як економічний розвиток, сприяння громадянству та громадянській активності, зменшення безробіття та інші. Наприклад, зміна Закону про волонтерські послуги в Чехії в червні 2014 року запровадила оцінку сертифікатів, які служать офіційним підтвердженням професійної підготовки, що надається волонтерам з метою підтвердження їх кваліфікації в цій сфері. Абсолютно новим, але дуже важливим стимулом для регулювання волонтерства є створення механізмів реагування волонтерських організацій на катастрофи з метою оперативного управління та підвищення ефективності реагування волонтерства на проблеми постраждалих під час стихійних лих. Підтримка створення таких механізмів була започаткована та чітко визначена на Всесвітній конференції з питань протидії катастрофам 2005 році. Уряди були закликані сприяти участі громадськості та стратегічно управляти волонтерськими ресурсами в надзвичайних ситуаціях.

Оскільки країни мають різні цілі при організації волонтерської діяльності, не існує конкретних стандартів для визначення системи її організації. Загальний контекст розвитку країни, тобто політична, економічна, культурна та соціальна ситуація, а також існуючі традиції волонтерської діяльності відіграють надзвичайно важливу роль у її організації. Згідно з практикою європейських країн, зазвичай актуальними є такі питання:

- визначення статусу волонтера та волонтерської діяльності;

- визначення приймаючої організації;

- зміст волонтерського договору та умови, що мають бути передбачені договором;

- права та обов'язки волонтера та приймаючої організації один перед одним;

- положення про відповідальність, що застосовується до осіб, які не дотримуються національних положень про волонтерську діяльність;

- податки, що застосовуються до витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, таких як витрати на проїзд та проживання волонтерів за межами місця діяльності;

- заходи заохочення учасників волонтерської діяльності, такі як соціальні пільги та внески до допомоги по безробіттю;

- умови міжнародного волонтерства, тобто волонтерства громадян за кордоном та іноземців у країні перебування.

Загальним викликом для міжнародної системи регулювання волонтерської діяльності є те, що вона не повинна надто жорстко регулювати цю сферу. Створення складних, жорстких систем волонтерства або встановлення численних вимог до організацій, що приймають волонтерів, та до самих волонтерів може знеохотити їх до налагодження зв'язків та здійснення волонтерських функцій. Наприклад, визначення терміну "волонтер" має визнавати різні форми волонтерства, такі як одноразове, короткострокове або довгострокове волонтерство, волонтерство через організації та індивідуальне волонтерство та, відповідно до цього, по різному здійснювати волонтерську діяльність.

Будь-яка форма волонтерства повинна регулюватися різними умовами і дозволяти участь у короткострокових волонтерських заходах поза правовим полем. Наприклад, у Чеській Республіці дуже легко створити програми короткострокового волонтерства, але довгострокові програми надають більший захист та підтримку для тих, хто їх потребує. Час, присвячений довгостроковій волонтерській діяльності (щонайменше 20 годин на тиждень), враховується при розрахунку допомоги по безробіттю. Механізми реєстрації та звітності також можуть мати протилежний ефект. Вони можуть ускладнювати реалізацію та управління з боку державних органів та створювати додаткове навантаження для приймаючих організацій.

Останні зміни у практиці волонтерства в Європі свідчать про зростання масштабів міжнародного волонтерства та його значення, особливо в країнах, де участь громадян у волонтерській діяльності все ще є низькою. Законодавці почали вирішувати це питання, запровадивши спеціальні умови для іноземних волонтерів, наприклад, дозволивши їм отримувати більшу компенсацію витрат на проїзд та проживання або забезпечивши їм спрощені умови в'їзду та перебування, такі як звільнення від візового режиму.

На основі аналізу аналогічних процесів розробки законодавства про волонтерську діяльність в європейських країнах рекомендується дотримуватися таких кроків під час прийняття рішення про затвердження нормативних актів щодо волонтерства:

визначити цілі нормативних актів. Зацікавлені сторони, такі як організації громадянського суспільства, групи волонтерів, науковці, представники уряду та інші сторони, повинні визначити цілі нормативних актів у співпраці з органом, відповідальним за їх розробку. Наприклад, нормативні акти можуть мати на меті сприяння волонтерській діяльності, усунення деяких правових перешкод або мотивацію волонтерів. Тому необхідно визначити виклики, які можуть виникнути на шляху досягнення цих цілей;

провести аналіз правової бази. Необхідно проаналізувати закони, що впливають на волонтерство, та оцінити потреби;

забезпечити участь громадськості у процесі розробки. Процес розробки повинен бути відкритим та забезпечувати можливість консультацій з громадськістю. Орган, відповідальний за розробку, повинен створити робочу групу, до складу якої входять зацікавлені сторони, для надання підтримки під час процесу розробки. Закон не повинен бути одностороннім рішенням уряду щодо регулювання участі у волонтерській діяльності;

Таблиця 1. Особливості та зміст моделей волонтерської діяльності

Країни	База здійснення волонтерства	Сильні сторони та напрями для вдосконалення	Особливості організації діяльності, що потребують усунення
Швеція, Великобританія	Звичай, практика, саморегулювання та аналогія в праві як регулятивний засіб	В країні існує сильна традиція волонтерства і немає конкретних правових положень, що перешкоджають волонтерській діяльності.	Необхідно заохочувати та підтримувати волонтерство, розвивати культуру та традиції волонтерства. Існує правова база, яка містить положення, що створюють правові перешкоди для залучення до волонтерської діяльності
Латвія, Косово, Польща, Болгарія, Франція	Регулювання, включене до різних законів, що стосуються волонтерства	Існує нагальна потреба усунути певні правові перешкоди, пов'язані з волонтерською діяльністю. Існують обґрунтовані сумніви, що окремий закон запровадить занадто багато обтяжливих вимог до волонтерів та організацій, що їх приймають	Існує складний комплекс правових перешкод, що гальмують залучення волонтерів. Існує необхідність у просуванні волонтерства та створенні стимулів для залучення волонтерів
Літва, Македонія, Молдова, Словачів, Сербія, Україна	Окремий комплексний закон про волонтерство	Існує необхідність сприяти розвитку волонтерства та зміцненню традицій волонтерства в країні. Існує комплекс правових перешкод, які необхідно усунути для сприяння залученню волонтерів	Існують обґрунтовані сумніви, що окремий закон надмірно регулюватиме участь у волонтерській діяльності та запровадить обтяжливі вимоги, які відлякуватимуть волонтерів та приймаючі організації від налагодження волонтерських відносин.

Джерело: складено автором за матеріалами [9].

вивчити досвід інших країн. Для розробки ефективних нормативних актів необхідно вивчити досвід інших країн у прийнятті норм щодо волонтерської діяльності та винести уроки з викликів, з якими вони стикалися;

розробити план впровадження. Дуже важливим є не нехтувати впровадженням нормативних актів і розробити чіткий і детальний план під час їх розробки. Нормативні акти не повинні створювати надто складних, важких для впровадження та дорогих механізмів.

На сьогодні визначають три моделі організації волонтерської діяльності. Їх особливості та зміст представлено в таблиці 1.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень доцільно навести основні рекомендації та остаточні висновки, зроблені на основі європейського досвіду регулювання діяльності волонтерів:

1. Щодо рішення про необхідність регулювання діяльності волонтерів та про способи регулювання:

перед прийняттям закону, що регулює діяльність волонтерів, рекомендується визначити мету організації, тобто встановити, що саме маєтись на увазі під цим терміном. Деякі закони можуть обмежуватися наданням стимулів особам, які беруть участь у волонтерській діяльності, та сприянням розвитку волонтерства. Інші закони містять повний набір положень, що регулюють

волонтерську діяльність, права волонтерів та організацій, які їх приймають, тощо;

обрання найбільш відповідної моделі організації волонтерської діяльності. При виборі відповідної моделі регулювання рекомендується враховувати національний контекст та традиції волонтерства, а також брати до уваги існуючу правову базу. Спеціальне регулювання волонтерства не завжди є необхідним, як показує досвід різних європейських країн. Проте рекомендується усунути правові перешкоди, що заважають участі у волонтерській діяльності.

2. Щодо процесу регулювання волонтерської діяльності:

участь громадськості в розробці та прийнятті нормативно-правових актів. З метою розробки функціональної системи регулювання, що відповідає потребам волонтерства, важливо залучити до процесу регулювання різні зацікавлені сторони (організації громадянського суспільства, волонтери, експерти тощо);

вирішення питань, що становлять правові перешкоди для волонтерської діяльності. З метою посилення участі волонтерів у житті країни важливо усунути правові перешкоди, що заважають волонтерській діяльності, такі як оподаткування витрат, відсутність допомоги по безробіттю тощо. Рекомендується прийняти окремий правовий статус для волонтерів, який усуне такі перешкоди. Для цього доцільно відокремити волонтерські відносини від інших видів відносин, зокрема трудових;

волонтерська діяльність не повинна бути надмірно регульованою. Якщо буде прийнято рішення про прийняття окремого закону про волонтерську діяльність, рекомендується не надмірно регулювати участь волонтерів. Також важливо не встановлювати надмірних вимог до волонтерів та організацій, що їх приймають, оскільки це може перешкоджати розвитку волонтерських відносин.

3. Щодо впровадження системи регулювання волонтерської діяльності:

В процесі регулювання волонтерської діяльності завжди важливо враховувати як конкретні положення будуть застосовуватися на практиці. Рекомендується розробити план впровадження під час розробки законопроекту щодо регулювання волонтерської діяльності

Література:

1. Сазонець І.Л., Ханіна О.І. Форми медичного волонтерства та напрямки державного регулювання волонтерської діяльності у медичній сфері. Інвестиції: практика та досвід. 2024, № 1. С. 103—109.

2. Сазонець І.Л., Ханіна О.І. Розвиток медичного волонтерства в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2024, № 2. С. 183—186.

3. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

4. Igor Sazonets, Oleh Vivsyannyk, Olena Babiak, Olena Khanina, Petro Fesianov. (2023). Institutional tools for the development of volunteering. Revista Conhecimento & Diversidade. v. 15 n. 37. (Web of Science).

5. Тохтарьова І.М. Волонтерський рух в Україні: шляхи до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. Теорія і практика державного

управління і місцевого самоврядування. 2014. № 2. С. 156—161.

6. Ханіна О.І. Становлення та складові державного регулювання волонтерської діяльності в Україні Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 24. С. 188—194.

7. Ханіна О.І. Принципи та систематизація волонтерства і його вплив на функціонування держави в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 23. С. 138—144.

8. Ханіна О.І. Визначення мотивів волонтерської діяльності та необхідність її інституційного оформлення. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2665/2701> (дата звернення: 23. 12. 2024 р.).

9. Volunteering: European practice of regulation. URL: <https://ecnl.org/sites/default/files/2020-09/Voluntary%20Activities%20-%20European%20Practices%20of%20Regulation%20%28Belarus%20volunteering%20paper%29.pdf> (дата звернення: 23. 12. 2024 р.).

References:

1. Sazonets', I.L. and Khanina, O.I. (2024), "Establishment and components of state regulation of volunteer activities in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 103 — 109.

2. Sazonets', I.L. and Khanina, O.I. (2024), "Development of medical volunteering in the conditions martial law", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 183—186.

3. Horinov, P. and Drapushko, R. (2022), *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia [Volunteer activity in Ukraine: socio-legal study]*, Derzhavnyj instytut simejnoi ta molodizhnoi polityky, Kyiv, Ukraine.

4. Sazonets, I. Vivsyannyk, O. Babiak, O. Khanina, O. and Fesianov, P. (2023), "Institutional tools for the development of volunteering", *Revista Conhecimento & Diversidade*, vol. 15, no. 37.

5. Tokhtarova I.M. (2014). "Volunteer movement in Ukraine: The way to development of civil society as a sphere of social relations", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, vol. 2, pp. 156—161.

6. Khanina, O.I. (2023), "Establishment and components of state regulation of volunteer activities in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 24, pp. 188—194.

7. Khanina, O.I. (2023), "The principles and systematisation of volunteering and its impact on the functioning of the state under the conditions of marital state", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 23, pp. 138—144.

8. Khanina, O.I. (2023), "Determining the motives of volunteer activity and the need for its institutional formation", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 12, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2665/2701> (Accessed 23. 12. 2024).

9. European Center for Not-for-Profit Law (2014), "Volunteering: European practice of regulation", available at: <https://ecnl.org/sites/default/files/2020-09/Voluntary%20Activities%20-%20European%20Practices%20of%20Regulation%20%28Belarus%20volunteering%20paper%29.pdf> (Accessed 23. 12. 2024). *Стаття надійшла до редакції 09.05.2025 р.*